

тема:

7 – 8 червня
2024 року
відбулося
чергове
засідання РАУ

с. 3

Президента
закликають
забронювати
адвокатів
(петиція)

с. 10

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за травень –
червень
2024 року

с. 11

Історія
адвокатури:
Галицькі
й буковинські
адвокати –
театрالی

с. 59

ГАЛИЦЬКІ Й БУКОВИНСЬКІ АДВОКАТИ — ТЕАТРАЛИ

До 160-річчя заснування руського народного театру товариства «Руська бесіда» у Львові

Богдан Волошинський, магістр державного управління, учасник проекту «Історія адвокатури України», член Національної спілки краєзнавців України

Українські адвокати були палкими поціновувачами сценічного дійства та чимало сприяли розвиткові театрального мистецтва: надавали юридичну й матеріальну допомогу, писали та перекладали драматичні твори, дописували до часописів театральні рецензії, а часом, навіть, самі грали ролі.

Заснування у березні 1864 року у Львові при товаристві «Руська бесіда» першого професійного галицько-українського театру спричинило неабияке зацікавлення місцевої української інтелігенції розвитком театральної справи, а серед молоді викликало небувале піднесення й бажання власними творчими силами підтримати новонароджену українську драматичну сцену. На життєвих прикладах трьох відомих адвокатів висвітлюємо цю маловивчену сторінку історії української адвокатури в персоналіях.

АДВОКАТ МИХАЙЛО КОРАЛЕВИЧ — СЛУЖИТЕЛЬ ФЕМІДИ ТА ШАНУВАЛЬНИК МЕЛЬПОМЕНИ

Михайло Коралевич народився 20 серпня 1849 року у селі Гошеві (нині Калуського району Івано-Франківської області) в сім'ї художника і різьбяр Антона Коралевича та Магдалени Душинської. Хоча батьки рано пішли з життя, він отримав гімназійну освіту й прагнув отримати вищу правничу. Однак у 1869 році юнак вступив до приватної української театральної трупи Антона Моленцького та почав виступати на драматичній сцені під артистичним псевдонімом Михайло Душинський (скориставшись дівочим ім'ям матері). До цього театру вступила його майбутня дружина Теофілія Рожанковська (1842 — 1924), дочка греко-католицького священника о. Теодора Рожанковського, яка разом зі своєю сестрою Марією ще у 1867 році дебютувала в Тернополі у трупі Омеляна Бачинського. Сестри Рожанковські виступали під сценічними псевдонімами Теофілія Романович і Марія Романович. Того ж 1869 р. трупу А. Моленцького прийняло під свою опіку львівське товариство «Руська бесіда», яке добилося від крайового сейму фінансової підтримки свого театру. Наступні роки театр товариства «Руська бесіда»

Михайло Коралевич, радник Крайового суду в Чернівцях. Чернівці, 1911 р.

почергово очолювали А. Моленцький і О. Бачинський, а в оголошеному товариством конкурсі на заміщення посади директора театру на 1874 р. перемогла Теофілія Романович, яка й очолювала театр упродовж 1874 — 1880 років. Того ж 1874 р. Михайло Коралевич привів до театру свою юну сестру Іванну, опікуном котрої він став після смерті обох батьків і яка незабаром розпочала свої перші виходи в масових сценах і дрібних ролях під псевдонімом Іванна Ляновська, а пізніше в історії українського театру стала відомою як славна трагедійна акторка, багаторічна примадонна Руського народного театру Іванна Біберович (1858 — 1937).

У 1875 році Теофілія Романович запросила з Наддніпрянщини на посаду режисера знаменитого українського театрального діяча Марка Кропивницького, який показав галичанам блискучі зразки реалістичної гри, запровадив на сцену твори нової української драматургії, приділив значну увагу навчанню артистів. Пізніше у своїх споминах він з теплотою згадував натхненних молодих галицьких акторів, а в їх числі й М. Коралевича, «які ради діла ладні були навіть самі поміст на кону замітати»¹. Михайло переважно грав ролі другого плану, а також виконував обов'язки секретаря (адміністратора) театру й багато сил віддавав організаційно-адміністративній роботі, допомагаючи керувати трупю директорці й режисерці Т. Романович, яка, відтак, стала його нареченою. Також він доклався до збагачення репертуару театру творами європейської драматургії, здійснюючи їх переклади українською мовою. Якість цих його перекладів високо оцінив рецензент часопису «Слово», відзначивши, що вони «з такою вірністю передані, що не поступаються ні в чому оригіналам і відзначаються чистою мовою і плавним складом»². До кращих його сценічних перевтілень критики відносили ролі виборного Макогоненка в мелодрамі «Наталка Полтавка» І. Котляревського та Івана в трагедії Ю. Федьковича «Довбуш».

Граючи в театрі й налагоджуючи сімейне життя, М. Коралевич ще й навчався на правничому факультеті Львівського університету, який закінчив у 1880 році, після чого розпочав судову практику у Вищому крайовому суді у Львові й роздумував над вибором майбутньої професії: в адвокатурі чи на державній службі. Врешті, вирішив працювати в судах й у серпні

Михайло Коралевич-Душинський, Теофілія Рожанковська-Романович (зліва) й Іванна Коралевич-Ляновська (справа) в костюмах героїв драми Ю. Федьковича «Довбуш». Львів, 1876 р.

1882 року отримав призначення на посаду авскультанта³ в Крайовому суді в Чернівцях і перебрався на Буковину. Його дружина в грудні 1880 р. завершила контракт директорування в Руському народному театрі товариства «Руська бесіда» у Львові. Протягом 1881 — 1883 років вона ще утримувала власну приватну мандрівну театральну трупу, а опісля відійшла з професійної сцени й зайнялася сімейними справами.

У березні 1884 року в Чернівцях за жвавої участі Михайла Коралевича, його дружини Теофілії та її сестри Марії було засновано «Перше руське драматичне товариство», яке утворило свій аматорський театральний гурток. Почесним головою товариства було обрано Сидора Воробкевича. Також його почесним членом став Юрій Федькович, а Михайло Коралевич на громадських засадах, не полишаючи судову працю, був «артистичним директором» (художнім керівником, режисером) театру. Товариство успішно розвивалося й збагачувало репертуар, даючи вистави в приміщеннях

¹ Кропивницький М. За тридцять п'ять літ. Твори в шести томах. К.: Державне видавництво художньої літератури, 1960. Т. 6. С. 114.

² Театр. Нам пишуть з Бережан. Слово. Львів, 1876. Чис. 64 (5/ 17 люня). С. 3.

³ Авскультант — посада молодшого судового урядника.

чернівецьких товариств «Руська бесіда» та «Союз», а часом, навіть, у залі міського німецького театру. Чільні жіночі ролі в п'єсах грали Теофілія Романович та Марія Романович.

У серпні 1885 року М. Коралевич був переведений на роботу в повітовий суд у Сучаву (нині в Румунії), куди переїхав зі сім'єю та сестрою дружини Марією. Тут родина теж долучалася до участі в аматорських українських театральних виставах. Зовсім відійшли вони від театральної діяльності вже після наступного службового підвищення Михайла і його переведення в травні 1888 р. на посаду ад'юнкта⁴ в повітовому суді у Вижиці. Надалі він цілком зосередився на службових справах у буковинському судівництві, поступово підіймаючись кар'єрною драбиною: у 1898 р. став секретарем суду в Сторожинці, а з 1901 р. й до емеритури (пенсії) працював у Крайовому суді в Чернівцях — до 1908 р. на посаді секретаря суду, а 1908 р. іменований радником крайового суду.

Після виходу на пенсію в 1918 році він відкрив власну адвокатську канцелярію, яка містилася в Чернівцях на вулиці Руській, 17. Наприкінці життєвого шляху мав наміри написати театральні спомини та матеріали до історії українського театру в Галичині, однак про долю цих записок не маємо відомостей. Помер М. Коралевич у 1924 році (точна дата смерті не відома, як і місце поховання на цвинтарі в Чернівцях на вулиці Зеленій).

АДВОКАТ ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ — ОПІКУН УКРАЇНСЬКОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ В ГАЛИЧИНІ

Діяльність Євгена Олесницького, знаменитого українського інтелектуала, громадсько-політичного діяча, правника, адвоката, економіста, перекладача, публіциста, театрального діяча була вельми багатогранною. Постаттю цього великого патріота захоплювалися сучасники, а масштаб реалізованих ним політичних, економічних та культурно-просвітницьких проєктів досі вражає дослідників його життя й діяльності.

Народився Є. Олесницький 5 березня 1860 року у с. Великий Говилів на Тернопільщині (нині Тернопільського району Тернопільської області) в родині греко-католицького священника о. Григорія Олесницького та Софії Познанської. Навчався в 1870 — 1878 роках у Тернопільській гімназії. Протягом 1878 — 1883 років він навчався на правничому відділі (факультеті)

Євген Олесницький, посол Австрійського парламенту. Відень, 1916 р. з фондів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, інв. № 24212/II

Львівського університету, де в 1890 році здобув ступінь доктора права. Ще в студентські роки захопився журналістською та літературною діяльністю, писав поезію й публіцистику. З 1888 року редагував журнал «Правда», протягом 1885 — 1895 років був членом редакційної колегії газети «Діло». Перекладав твори польських, німецьких і російських авторів, видавав «Русько-українську бібліотеку». Брав жваву участь у діяльності студентських товариств «Дружний лихвар» та «Кружок правників», а на переломі 1870 — 1880-х років став діячем нової хвилі піднесення народовського руху.

У другій половині 1880-х років Є. Олесницький працював в адвокатських канцеляріях у Львові й одночасно брав діяльну участь у національному політичному житті краю. У 1891 році він склав адвокатський іспит й 1 серпня

⁴ Ад'юнкт — помічник голови суду.

того ж року відкрив власну адвокатську канцелярію в Стрию. Саме з цього галицького міста він розгорнув свою широку правничу, громадську, політичну й економічну діяльність, став одним із засновників Національно-демократичної партії. Протягом 1900 — 1917 років Є. Олесницький був послом (депутатом) Галицького крайового сейму, пізніше в 1911 — 1917 роках — австрійського парламенту, де сміливо й успішно захищав українське селянство, виступав проти політичних угод із поляками, боровся за демократизацію виборчої системи, проти національного гніту галицьких українців. Є. Олесницький очолював український сеймовий клуб, домагався відкриття в Тернополі української державної гімназії та українського університету у Львові. Властиво, завдяки такій масштабній та різносторонній діяльності він увічнений в історії української літератури, оскільки став прототипом головного героя повісті Івана Франка «Перехресні стежки» — адвоката, народного захисника Євгенія Рафаловича.

Євген Олесницький увійшов в історію української культури ще й як визначний театральний діяч. Будучи членом правління товариства «Руська бесіда», він, насамперед, опікувався справами заснованого цим товариством Руського народного театру. Ще з гімназійних років він мав велике замилювання українською сценою, яскраво описав у споминах свої юнацькі враження від гастролей у Тернополі театральних труп під дирекцією А. Моленцького і Т. Романович, виступи на галицькій сцені М. Кропивницького.

Чимало зусиль доклав він як театральний референт товариства (протягом 1888 — 1890 років), щоб у репертуарі театру були як п'єси галицьких і буковинських авторів, так і новинки української соціальної драматургії письменників з Наддніпрянщини, а також актуальні твори європейських драматургів. Для української сцени Є. Олесницький особисто переклав низку п'єс, зокрема «Пан Бенет» А. Фредра, «Донька Фабриція» А. Вільбрандта, «Лена» М. Ясенчика, «У сіті судьби» О. Потехіна, «Свояки» М. Балуцького, удосконалив і доповнив переклад Ост. Левицького лібрето опери «Галька» С. Монюшка, виконав переклади лібрето оперет «Циганський барон» Й. Штрауса, «Мікадо» А. Сулівана і «Лицар щастя» А. Чібульки⁵.

Будучи послом (депутатом) Галицького сейму, Є. Олесницький постійно відстоював збільшення суми крайової субвенції на влаштування театральних вистав для Руського народного театру. Так, у 1907 році за його лобюванням театр отримав фінансову допомогу на вісім тисяч корон для розширення оркестру театру, щоби той міг виставляти опери. А в 1903 році він активізував роботу громадського комітету в справі побудови у Львові будинку для українського театру й сам увійшов до його керівництва як заступник голови⁶. У Відні він провів зустріч з керівниками відомої архітектурно-будівельної фірми «Фельнер і Гельмер» (яка проєктувала Львівський оперний театр) і домовився про виготовлення архітектурного проєкту на дуже вигідних умовах. Однак Галицький сейм не виділив достатню для початку будівництва фінансову допомогу (субвенцію).

Проживаючи протягом 1891 — 1909 років у Стрию, Є. Олесницький постійно сприяв місцевому економічному розвитку, закладаючи кредитні установи й кооперативи, але дбав він також про культуру. За його ініціативою та організаційною підтримкою в Стрию було споруджено величаве приміщення «Народного дому», урочисто відкрите 1 січня 1901 р. і в якому була влаштована театральна зала. Також він стало опікав аматорський театральний гурток місцевого товариства «Руська бесіда» в Стрию, який за його підтримкою процвітав протягом 1899 — 1903 років⁷. Займався заснуванням читалень товариства «Просвіта» на Стрийщині, а в 1909 р. став головою товариства «Просвіта» у Львові.

Також він регулярно друкував у періодиці краю огляди театального життя, проблемні й гострополемічні статті про стан театральної справи, власні спогади про діяльність Руського народного театру, зокрема про роботу в ньому М. Кропивницького⁸.

Під час Першої світової війни Є. Олесницький переїхав до Відня, де входив до делегації українських парламентських послів, співпрацював із Головною українською радою та Союзом визволення України. Як член Загальної української ради з 1915 р. репрезентував Україну та боронив її національні інтереси. Помер 26 жовтня 1917 р. у Відні, похований у Стрию.

⁵ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2011. С. 240 — 241.

⁶ Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлина. Львів: Літопис, 2014. С. 168 — 169.

⁷ Там само. С. 163.

⁸ Олесницький Є. Кропивницький в Галичині. Діло. 1910. Чис. 95. 17 (30) квітня. С. 6.

АДВОКАТ АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ — СИМПАТИК І РЯТІВНИК ГАЛИЦЬКО- УКРАЇНСЬКИХ ТЕАТРІВ

Андрій Чайковський — знаний український письменник, громадсько-політичний діяч, правник, адвокат, публіцист, як свідомий українець, а насамперед висококультурна й різнобічно обдарована людина з широким діапазоном зацікавлень, також мав інтерес до театрального мистецтва. З театром пов'язано чимало цікавих його життєвих епізодів.

Андрій Чайковський народився 15 травня 1857 року в Самборі на Львівщині в сім'ї дрібного шляхтича Якова Чайковського. Протягом 1869 — 1878 років навчався в Самбірській гімназії. У 1874 році, навчаючись у шостому гімназійному класі, він уперше, як писав потім у своїх споминах, «почув зі сцени українське слово». Тоді в Самборі два місяці гастролювала театральна трупа Омеляна Бачинського й артисти були справжніми кумирами гімназистів.

На гімназійні роки припадають перші літературні проби майбутнього письменника. Він пише короткі оповідання, а під враженнями від побаченого в театрі пробує творити драми. Проте з написаним таїться і згодом полишає це заняття. Аж 1893 р. вийде друком його перший літературний твір, а драматургію він більше писати не буде. Згадку ж про незабутні самбірські гастролі знаходимо в його біографічному оповіданні «Моя перша любов». Зі щирим і м'яким гумором письменник описує переживання гімназиста шостого класу Самбірської гімназії та його романтичні почуття до панни Рузі, яка мріяла про сценічну кар'єру й намовляла героя оповідання разом вступити до театральної трупи⁹.

Уже під час навчання на правничому факультеті Львівського університету А. Чайковський розвиває жваву громадську діяльність у студентських товариствах, а з 1880 року працює в товаристві «Просвіта». Тоді ж почалася його співпраця з «Руською бесідою», під опікою якої діяв Руський народний театр. А. Чайковський відіграв помітну роль у врегулюванні кризових ситуацій у театрі протягом 1880 — 1881 років. Конфлікт у 1880 році породило непорозуміння між керівництвом товариства й директором театру Т. Романович, оскільки взаємні права та обов'язки засновника театру й директора не були чітко регламентова-

*Андрій Чайковський, адвокат у Бережанах.
Бережани, 1890-ті роки*

ні. За дорученням виділу товариства А. Чайковський розробив і юридично обґрунтував докладний план управління театром, але ніхто не згодився на нових умовах бути його керманичем. Тоді сам А. Чайковський наважився висунути власну кандидатуру на посаду директора. У спогадах він описав це так: «Виділ приймив мою оферту і вже мали подавати для мене о концесію на представлення театральні. Тоді Др. Сушкевич, кидаючись по-своєму, запитав мене о вік. Мені тоді не було ще 24 років, і тим закінчив Др. Сушкевич дальшу нараду, бо мовляв — з малолітнім не можна умов закламати»¹⁰. (Тут маємо відзначити, що згідно з австрійським законодавством повна дієздатність особи наступала з 24-річного віку).

З кінцем 1880 року театр опинився на межі банкрутства і А. Чайковському знову доручають дослідити стан справ у театрі. Він виїжджає до Сучави для інспектування театру, особисто проводить інвентаризацію театрального майна. Зміна керівництва трупи

⁹ Чайковський А. Моя перша любов (Зі споменів гімназійних). Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. Львів, 2002. Т. 1. С. 300 — 305.

¹⁰ Чайковський А. Причинок до історії русько-народного театру. Житє і Слово. Львів, 1897. Т. VI. С. 37 — 43.

в 1881 році також не дає добрих наслідків, театр опиняється на порозі повного краху. Тоді саме завдяки ініціативності й старанності А. Чайковського вдалося якісно реформувати управління театром і вивести його з кризи. А. Чайковський пропонує оригінальне рішення: розділити адміністративний і художній провід театру, тобто призначити співдиректорів, один з яких відповідатиме за мистецький процес (режисуру), а другий — за адміністративну частину. Він же й знаходить кандидатів на керівників серед артистів театру. Відповідно до його пропозиції у січні 1882 року керманічами театру стають Іван Біберович (директор) та Іван Гриневецький (режисер).

А. Чайковський першим розробив принципи правового регулювання діяльності галицько-українського театру. Для цього він провів глибокий порівняльний юридичний аналіз попереднього досвіду управління театром товариства «Руська бесіда», львівським польським театром графа Скарбка і чеським театром у Празі. Наслідком цих студій постала «Умова», яку й було укладено між віділом товариства та співдиректорами театру й текст якої з незначними змінами аж до 1913 р. був основою правового регулювання стосунків у театрі¹¹.

У 1890 р. А. Чайковський переїхав зі Львова до Бережан, де відкрив власну адвокатську канцелярію. Окрім адвокатської практики, енергія А. Чайковського перенеслася на роботу в місцевих культурно-освітніх товариствах. Разом з композитором О. Нижанківським він створив хор «Бережанський Боян» й заснував аматорський театральний гурток. Займаючись організаційною роботою, сам до того ж співав і декламував на концертних вечорах, грав ролі у виставах. Відомо також, що в бережанському періоді свого життя А. Чайковський постійно опікувався влаштуванням тут гастролей театру товариства «Руська бесіда», а в 1897 р. під час перебування театру в Бережанах ще раз за дорученням віділу «Руської бесіди» проводив ревізію театру і вдруге брав участь у розв'язанні чергової кризи (директором тоді був О. Поліщук, а режисером С. Янович).

Ще одна грань просвітницької діяльності А. Чайковського відкрилася з опублікуванням у часописі «Діло» від 9 серпня 1910 р. його статті «Про потребу українського людського театру». У ній письменник виклав

власний план створення пересувного театру, який мав обслуговувати мешканців українських сіл. Такий театр, маючи в репертуарі твори з народного українського життя, сповнював би культурно-просвітницьку місію в сільському середовищі, включно з селянами найменшого достатку. Основну увагу, гадкою автора статті, театр мав би звернути на історичну тематику вистав. Перед початком дійства письменник радив проводити з глядачами бесіду для стислого пояснення зображуваних подій.

Щодо влаштування театральної споруди, то А. Чайковський пропонував «завести театр подвижний, який би можна поставити за кілька годин на кожному сухім місці в кожній порі року». Розбірна конструкція мала перевозитися кінними возами. Такий павільйон письменник уявляв собі змонтованим із бляшаних щитів, з шатровим брезентовим дахом, опалюваним у холодну пору гасовими нагрівачами. Хоча проєктові А. Чайковського не судилося бути впровадженим, але його новаторські міркування показують напрям тогочасного пошуку способів розширення просвітницької роботи і створення передумов доступності якісних театральних видовищ для сільського населення краю¹².

Втретє рятувати український театр А. Чайковському довелося в останні роки його життя в Коломиї, де він проживав з сім'єю з 1919 року. У 1932 р. на межі фінансової катастрофи опинився Театр імені І. Тобілевича і його керівництво вислало розпачливого листа до коломийської громадськості з волянням про невідкладну допомогу. У місті негайно було створено ініціативну групу в складі керівників місцевих культурно-просвітницьких товариств, які попросили А. Чайковського поставити свій підпис на чільному місці під спільною відозвою до української громадськості краю, аби його заслуженим громадським авторитетом піднести цю ініціативу. Старенький вже письменник не лише підписав відозву, а й сам запропонував план фінансового порядку й став розпорядником рахунку «Допомогового фонду Театру ім. І. Тобілевича» в місцевому кооперативному банку «Покутський Союз». Так було врятовано від загибелі ще один український театральний проєкт¹³.

Помер А. Чайковський у Коломиї 2 червня 1935 р., похований на коломийському цвинтарі «Монастирок».

¹¹ Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світліни. Львів: Літопис, 2014. С. 91 — 97.

¹² Чайковський А. Про потребу українського людського театру. Діло. 1910. Чис. 175 (9 серпня). С. 4.

¹³ Зубенко І. Андрій Чайковський. (Жмут споминів замість вінка на могилу). Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. Львів, 2002. Т. 3. С. 156 — 158.